

■ Fotografen Tiina Itkonen har fotograferat vardagen på Grönland sedan 1995 och är bekant med alla människor på bilderna. FOTO: CATA PORTIN

Tiina Itkonen kan grönländska men fryser fortfarande i polarområdena

Isberg, inuiter, isbjörnar och otroliga islandskap har intagit fotogalleriet K1, där fotografen Tiina Itkonen ställer ut under sommaren.

När fotografen **Tiina Itkonen** kommer på besök vet lokalbefolkningen genast vem som finns bakom dörren.

– Jag knacker alltid, själva kliver de bara på. Dörrarna är aldrig låsta.

Hon berättar livligt om sina erfarenheter från nordvästra Grönland, en rätt isolerad avkrok dit inte många utomstående besökare hittar. Här bor inughuiterna, en inuitgrupp på knappa tusen personer som är Europas nordligaste ursprungsbefolkning.

Sedan 1995 har Tiina Itkonen besökt regionen regelbundet och fotograferat både människor, djur och landskap.

– I början kunde jag låta en hel vecka gå utan att jag ens tog fram kameran. Först då jag blivit lite bekant med folk började jag fotografera. I början fotade jag människorna i sina hem, personporträtt i naturligt ljus.

Under sina första besök hade Itkonen också en polaroidkamera med sig, och gav polaroidbilder åt dem hon fotograferade.

– Då folk såg polaroidbilderna ville alla att jag skulle fotografera dem. Senare gav jag dem också större bilder. Eftersom jag besökt samma plats om och om igen ser människorna där mig som en vän och bjuder gärna in mig till sina hem.

Havsisen smälter

I juni öppnades en utställning med Tiina Itkonens bilder i Finlands fotografiska museums lokal K1 i Kämp Galleria. Väggarna är fyllda av Grönlandsvyer, den ena mer fantastisk än den andra. Det är isberg och is i olika former, orörda snövidder och isbjörnsjakt.

Men också människor mitt i sin vardag – barn som leker, köksinteriorer. Om landskapen domineras av is och snö är interiörerna desto mer färggranna med pastellfärgade väggar.

En vägg täcks av en serie bilder på jägare i full mundering, människor Tiina Itkonen har känt i hela deras liv – också barnet som var tre år gammalt då bilden togs.

– Han vill bli jägare som sin far, men det kan hända att han inte längre har någon framtid i yrket.

Talar man om Grönland, ursprungsbefolkning och traditionellt levnadssätt talar man nämligen samtidigt om klimatkrisen. Bilderna på utställningen domineras av snö och is. Men isen lägger sig inte längre under lika lång tid som förr och blir inte lika tjock.

– För 20–30 år sedan var havet istäckt tio månader om året, nu är det hälften av den tiden. Och havsisen blir allt tunnare – från att ha varit flera meter tjock är den ofta bara 30–50 centimeter.

I nordvästra Grönland livnär sig många familjer på jakt, något som delvis sker på isen. I andra delar av Grönland fryser inte havet på samma sätt och där lever man främst på fiske.

– Då havsisen smälter försvinner det traditionella levnadssättet. Och naturligtvis påverkas djuren, isbjörnen behöver havsisen för att överleva – den jagar på isen precis som människorna.

Småfåglar i sälmagsäck

På många av Tiina Itkonens bilder finns djur med. Hundarna har en aktiv roll i jaktsammanhang och avstånd till avlägsna platser räknas i hur många timmar det tar att färdas dit med hundspann.

Inughuiterna jagar till exempel säl, valross, narval och isbjörn. Allt tas till vara – köttet blir mat och skinnen jaktkläder.

På frågan om hur en vegetarian

■ Treåringen i Sierrapaluk vill bli jägare som sin far – men på grund av klimatförändringen kanske det inte är möjligt. FOTO: TIINA ITKONEN / PRESS-BILD

klarar sig i dessa kretsar småler Tiina Itkonen.

– Jag var vegetarian då jag först åkte till Grönland på 1990-talet, men jag åt nog allt jag bjöds på. Jag gillar nästan all deras mat, utom rätter som involverar ruttet kött. Man lägger till exempel småfåglar i en sälmagsäck och gräver ned allt under jorden, säger hon med en lätt grimas.

Tre olika språk

Att Grönland blev ett viktigt tema i Tiina Itkonens liv var något av en slump. Hon studerade fotografi i

■ Snö är inte bara vit utan kan skifta i många olika färgnyanser. Vy från Isortoq i östra Grönland. FOTO: TIINA ITKONEN / PRESSBILD

FAKTA

Tiina Itkonen: Anori – Glaciärens tystnad

● Utställningen pågår i K1 i Kämp Galleri till 1.10.

● Största delen av bilderna är tagna på Grönland, men också några bilder från Alaska och Antarktis finns med. Itkonen besökte Antarktis för första gången i februari, på inbjudan av organisationen Cercle Polaire.

● Några verk av grönländska konstnären Julie Hardenberg finns med i en av salarna. Hardenberg studerade konst i Karleby på 1990-talet och finns avbildad på Itkonens första Grönlandsbilder med legenden om havets moder som tema.

● Tiina Itkonens Grönlandsbilder har ställts ut på betydande museer och festivaler världen runt, också på Grönland, där hon bland annat samarbetar regelbundet med barnhemmet i Uummanaq.

Åbo och blev fascinerad av en gammal grönländsk legend om havets moder.

– Om människorna betedde sig illa gentemot naturen och djuren blev havets moder arg och gav dem inget byte. Då måste schamanen flyga ner till havsbotten för att kamma havsmoderns hår.

Tipset om att åka upp till nordligaste Grönland fick hon av **Pentti Kronqvist**, grundaren av arktiska museet Nanoq i Jakobstad.

– Jag blev helförtjust i regionen. Så småningom lärde jag mig så pass mycket av språket att jag kunde tala med folk i de små byarna.

Men på Grönland talas inte endast ett språk. Tiina Itkonen har lärt sig en hel del västgrönländska, det officiella språket som talas av över 50 000 personer. Ytterligare finns östgrönländska och nordväst- eller nordgrönländska, varav det sistnämnda språket talas av under tusen personer. Det kallas inuktun, och saknar skriftspråk.

– Jag har lärt mig en del ord och fraser på inuktun av lokalbefolkningen. En västgrönlänning sa en

gång att hen förstår ungefär hälften av vad de säger uppe i norr, så pass annorlunda är språket där.

Att ta sig fram

Förutom inughuitbyarna har Tiina Itkonen fotograferat andra delar av Grönland, till exempel en serie landskap längsmed Grönlands västkust.

– Det finns inga landsvägar, så jag rörde mig med små öppna båtar, med hundspann, fraktfartyg och oljetankers. Ska man längre bort får man ta till små flygplan och helikoptrar.

Men inte ens helikopter hjälper om vädret är dåligt eller regionens enda helikopter går sönder.

– Resan kan stanna upp när som helst. Vid en resa väntade jag i två veckor på att komma till Savissivik, en av världens mest avlägsna byar. Först var helikoptern sönder, sedan var vädret dåligt och till slut måste jag helt enkelt ändra mina reseplaner – när man väl kommer dit vet man inte hur och när man kan ta sig därifrån.

Under de senaste åren upplever Tiina Itkonen att intresset för mer avlägsna delar av Grönland vuxit.

– Men största delen av inuiterna bor på västkusten och i städer. Där lever man som i andra nordiska småstäder, många av dem har aldrig besökt nordvästra Grönland.

Vindens sus i tystnaden

Vi vandrar vidare genom utställningen. Emellanåt stannar Tiina Itkonen för att berätta mer. För henne är varje vy och varje mänskliga bekanta. På en vägg finns porträtt på olika hus och hon pekar ut vilket av dem hon själv bott i då hon besökt byn Savissivik.

– Oftast har husen fönster mot havet, så man ser vem som rör sig ute, både djur och båtar.

Hur låter byn, är det tyst där?

– Ja, men det vanligaste ljudet är hundar som ylar. Man kan höra vindens sus eller barnljud. Och helikopterbuller, varje by besöks av helikopter en gång i veckan – om bara vädret tillåter.

Fotograferar du annat än Grönland?

– Jag fotar min son och semesterresor – med mobilen, skrattar Tiina Itkonen, men nämner sedan ett aktuellt fotoprojekt i Azerbajdzjan.

Oftast blir det ändå polarområden. Grönland är något av ett livslångt projekt, säger hon.

– Men hur mycket kläder jag än har på mig fryser jag fryser alltid!

Tove Djupsjöbacka

tove.djupsjobacka@hbl.fi

En bok kan vara ett slag i solarplexus

KRÖNIKA DAN LOLAX

Vi läser allt mindre, vilket är förståeligt men också oroväckande. Läsning är nämligen ett bra sätt att orientera sig – och fantastisk hjärngymnastik.

Den amerikanske författaren Cormac McCarthys död fick mig att minnas en diskussion jag hade med en bekant i en bokaffär för många år sedan. Jag hade gått dit för att köpa McCarthys bok *Vägen*, som jag lånat redan tidigare från biblioteket men kände att jag behövde äga.

Varför köpa en bok du redan läst? undrade bekantingen jag stötte på bland hyllorna.

För att den här boken är som ett slag i solarplexus, svarade jag.

Än mindre anledning att läsa den på nytt, fick jag höra tillbaka.

Det heter ibland, något högtravande kanske, att konsten kan vara drabbande, att, i det här fallet, läsoplevelsen kan vara omvälvande. Kalla det vad man vill, men för mig då, som nybliven pappa, var *Vägen* en läsning som gränsade till det obehagliga.

McCarthy beskriver en far och son på väg genom en värld som fallit sönder. Men framför allt beskriver McCarthy kärleken mellan de två, och föräldrarnas oro för barnet, på ett precist och poetiskt sätt som var unikt för honom. Det finns en scen i *Vägen* där sonen för första gången dricker Coca-Cola. Effekten av McCarthys stil är att det är som om läsaren själv för första gången drack läsk.

(McCarthys stil lämpade sig för det ömsinta, men också för motsatsen: den som läst *No Country for old men*, *Guds barn* och, speciellt, *Blodets meridian* vet detta. Den sistnämnda är ett våldsamt västernepos utan like. Hieronymus Boschs tavlor i skriven form.)

Litteratur kan vara drabbande, ja, men litteratur förändrar inte världen. Människor förändrar världen. Litteratur kan vara del av den processen.

Hur? Det handlar inte om orsak och verkan, som om läsaren förändras för att hen läser en viss bok. Det handlar om att litteraturen sätter ord på något som redan finns där. En oro; en vilja att förändras; ett val som redan gjorts men inte sagts högt.

Förstås är det så att läsning också är ett sätt att fördriva tiden, utan större mening eller mål. Så ska det också vara. Det finns olika skäl till att läsa. Att börja dela in de skälerna

■ Att läsa kan vara ett sätt att orientera sig, i sig själv och i sin omvärld. FOTO: MOSTPHOTOS

”Det handlar inte om orsak och verkan, som om läsaren förändras för att hen läser en viss bok. Det handlar om att litteraturen sätter ord på något som redan finns där.

Att läsa kan vara ett sätt att orientera sig, i sig själv och i sin omvärld. Därför är det allvarligt att vi läser allt mindre.

Jag skriver ”vi” för den här utvecklingen gäller alla. Visserligen är det pojkar och unga män i åldern 10–24 som läser minst, 9 minuter per dygn enligt Statistiskcentralens siffror. Men minskningen syns också i högre åldersgrupper: 45–64-åringar satte, i slutet av 1980-talet, över en timme per dygn på att läsa. Nu är den åldersgruppen nere i under 40 minuter per dygn.

Nu är jag den sista att moralisera om läsvanor. Boken, oavsett i vilken form den kommer, konkurrerar med en rad andra saker om vår tid och många av de sakerna – film, tv, musik, spel och så vidare – är också värda vår tid. Men har vi blivit mindre nyfikna, mindre öppna för litteraturens möjlighet att klä våra tankar i ord?

Jag kan nämligen inte komma ifrån tanken att läsning är fantastisk hjärngymnastik. Läsning kan göra en andfädd – ibland för att man gett sig ut på en riktigt ansträngande orientering, ibland för att boken måttat ett ordentligt slag i solarplexus.

dan.lolax@hbl.fi